

ISSN 1652-7224 ::: Publicerad den 20 februari 2008
Utskriftsvänlig pdf-fil

Inom idrottshistoriska kretsar i Storbritannien förs för närvarande en diskussion om förhållandet mellan *sport studies* och *leisure studies*. En grundläggande tankegång är att idrott i vidaste mening, omfattande bredd- och elitidrott, skolidrott, motion och annan fysisk aktivitet, spontanidrott, idrottsintresse, mediasport, etc, ska ses som en av många saker man kan ägna sin fritid åt. Av det skälet, menar vissa, bör idrottsforskning och idrottsvetenskap inkluderas i fritidsforskningen och fritidsvetenskapen. Att en sådan diskussion uppkommer i England – snarare än i till exempel Sverige – hänger naturligtvis samman med att man där har en mer utbredd och etablerad tradition av fritidsforskning. En av de främsta – och flitigaste – nutida forskarna och teoretikerna på fritidsområdet i Storbritannien är Ken Roberts, (odisputerad) professor vid School and Sociology and Social Policy, Liverpool University. Hans senaste bok, *Leisure in Contemporary Society* (CABI) recenserar kunnigt av Karin Book, som själv är lärare och forskare i fritidsvetenskap. Vår recensent uppskattar Roberts' kritiska hållning, men tvingas konstatera att bokens markant brittiska inriktning gör den mindre lämpligt som grundbok i en skandinavisk kontext.

Samtidigt om fritidens betydelse

Karin Book

Idrottsvetenskap, Malmö högskola

Ken Roberts

Leisure in Contemporary Society

260 sidor, hft.

Wallingford, Oxon: CABI 2006

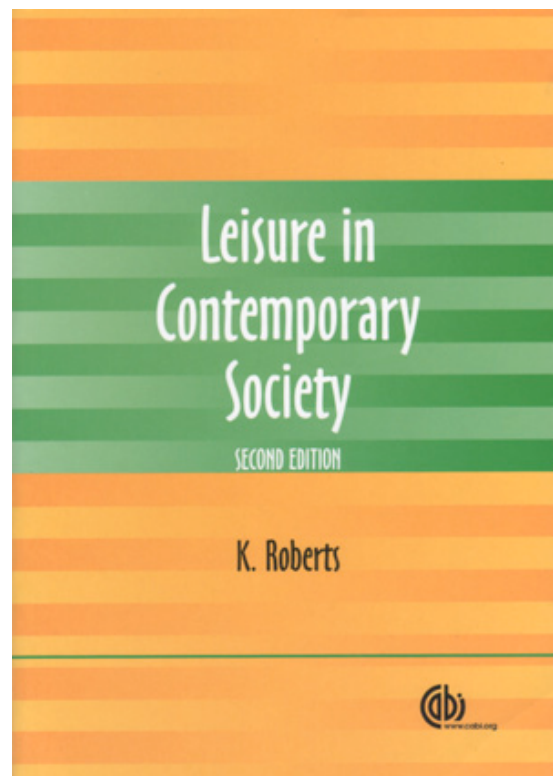
ISBN 978-1-84593-069-1

Boken är inte säljande i sin omedelbara framtoning. Varken omslaget, layouten eller de första sidorna text är insmickrande. Om detta är av betydelse kan man diskutera, men helt betydelselöst är det kanske inte när det handlar om att studenter ska välja att läsa just denna grundläggande bok om fritid i den idag ganska omfattande mängden (anglosaxisk) fritidsvetenskaplig grundlitteratur med sociologiska förtecken. Det som skiljer denna bok från en del av de andra i genren är en mer kritisk och reflekterande ansats. Roberts presenterar inte en sanning, han snarare vrider och vänder på den. Såväl klassiska teorier som samtida diskussioner, teorier och statistiskt underlag används då olika fenomen belyses.

Jag känner att denna recension inte riktigt återger det faktiska innehållet i boken, då det reduceras till korta, ganska generella, beskrivningar istället för diskussioner för och emot en trend eller teori. Just den nyanserade framställningen där saker ses ur olika perspektiv är bokens starka sida.

Många av de exempel och siffror som presenteras är brittiska, men även internationella utblickar och jämförelser görs. Boken innehåller en hel del tabeller och ett antal fördjupningsboxar, men inga bilder.

Hur kan boken användas? Den är utmärkt som en första inblick i det fritidsvetenskapliga ämnet. Ännu hellre ser jag den dock som ett komplement till mer grundläggande böcker om fritid, som i högre utsträckning matar på med

grundläggande begrepp och teorier i lättillgänglig och mer renodlad form. Jag vill se *Leisure in Contemporary Society* som en bok som kan användas som ett diskussionsunderlag, i ljuset av vilken fritidsfakta, begrepp och teorier kan ses. För den intresserade finns i slutet av varje kapitel "further reading" under olika tematiska rubriker.

Jag finner det glädjande att den historiska genomgången av fritidens utveckling kommer först i kapitel två. Inte för att jag har något emot historia, utan snarare för att boken med sin ambition att diskutera det samtida samhället bör starta med just detta. Kapitel ett ("Leisure: Past and Present") är en relevant introduktion till ämnet. Tidigt i detta kapitel ställs frågan "Why study leisure?". Här påtalas att fritid (leisure studies/fritidsvetenskap) som akademiskt ämne mött en hel del skepsis – en skepsis som enligt Roberts inte är befogad då ämnet är av största relevans både ur ett ekonomiskt, socialt, psykologiskt och politiskt perspektiv. "Leisure today is big business", det vet vi alla. Fritidssektorn, i vilken också turism ingår, är en av de få sektorer som växer och väntas fortsätta växa. Fritiden kan ge hälsa, välbefinnande, kunskap, återhämtning, "flow experiences", lära oss samarbete, gruppdynamik med mera. Den kan också tillgodose olika gruppers intressen, eller inte, samt skapa konkurrens och uppdelning. Kanske kan den ge livskvalitet. Fritiden kan både vara alldaglig och allvarlig. Den kan både göra gott och ont. I kapitel ett diskuteras också olika sätt att inhämta information om och mäta den fria tiden och aspekter som har med denna att göra., såsom utövande/deltagande i olika aktiviteter, tidsbudgetstudier och ekonomisk statistik t ex rörande fritidsrelaterad konsumtion. Flera av metoderna har brister. Bland dessa kan nämnas det faktum att människor har en tendens att underskatta mängden tid eller pengar som läggs på "dåliga saker" såsom alkohol och tobak och överskatta den tid och de pengar som läggs på nyttiga och bra saker såsom motion och idrott. För en heltäckande och mer sanningsenlig bild av människors fritid bör olika metoder och statistik kombineras. Roberts reser den viktiga frågan: "Why do so many of us use our leisure in ways that are more likely to impair rather than improve the quality of our lives?" och resonerar kring olika förklaringar. Att förstå och komma till rätta med detta ser Roberts som ett viktigt forskningsfält.

Kapitel två ("The Growth of Leisure") visar på fritidsutvecklingen över tiden. Andemeningen i första halvan av detta kapitel är att den modernisering av samhälle, ekonomi och liv samt den fritidsindustri som utvecklades under 1800-talet utgör grunden för dagens samhälle och fritid. Vi har en tendens att övervärdera dagens utveckling, vilket framgår i följande citat:

All the things that people do with their leisure nowadays had close 19th century counterparts. Modern leisure occasions were created in the 19th century and were filled with what are still the modern range of leisure activities. The 19th century was a truly creative period. The subsequent growth of leisure may have been spectacular but it has been less creative. The developments that are currently claimed to be creating a postmodern condition, such as global mass communications, look modest in comparison (s. 34).

Roberts påtalar att risken med historiska genomgångar är att de återspeglar en viss gruppns liv och tid, företrädesvis yrkesarbetande män. Den historiska statistiken talar sitt tydliga språk: vi har fått kortare arbetstid – men har det resulterat i mycket mer fritid? Nja, nya krav och trender leder till nya åtaganden. Roberts nämner här t ex ökat övervakningsbehov av barnen, ökad renlighet och längre pendlingssträckor. Har vi då fått en ökad kvalitet på fritiden? Vi har en ständigt ökande fritidsrelaterad konsumtion – ger det högre kvalitet? Vi har sett ett ständigt ökat utbud av aktiviteter – ger det högre kvalitet? Eller skapar det kanske fritidsstress och positioneringsbehov? I kapitel två presenteras också långtidstrender och aktuella frågor. Bland trenderna märks kommersialisering, utsuddade gränser (mellan t ex olika åldersgrupper), individualism och pacifisering.

Kapitel tre bär titeln "Work and Leisure" och handlar just om relationen mellan arbete och fritid. Inledningsvis presenteras forskning över tiden, och kritik av denna, rörande detta tema. Det slås fast att arbete fortfarande påverkar fritiden, men att sambandet har försvagats och förändrats. En faktor som förändrats är synen på tid, arbete och flexibilitet: "Could we be witnessing the birth of new, postmodern patterns of time organization, which, when bedded in, will be just as acceptable as linear, industrial time?" (s. 73). Roberts pekar på den avstandardisering av arbetstiden som skett. Idag är det vanligt med deltidarbete, skiftarbete, flexitid, egenföretagande, och bindningen till en fysisk arbetsplats är svagare. Ökad tidsflexibilitet bidrar till fritidens individualisering. Då tid diskuteras lyfts begrepp såsom tidsstress och *work-life balance* fram. Sambandet arbete–fritid har alltså försvagats, eller åtminstone ändrat karaktär. Istället visar Roberts på betydelsen av sambandet social klass–fritid. Högre samhällsklasser har fler aktiviteter på fritiden och Roberts menar att den primära orsaken är tillgången på pengar. Pengar, i detta fall bristen på dem, lyfts också fram som en viktig anledning till att arbetslösa ofta har en utarmad fritidssituation.

I kapitel fyra ("Gender") diskuteras inledningsvis den feministiska kritiken av fritidsforskningen som anses vara "malestream". I kapitlet presenteras vidare skillnader i aktiviteter och tidsbudget när det gäller män och kvinnor. Det påtalas att skillnaderna mellan könen i fråga om livsstil har minskat, men att dessa förändringar är långsamma, ytliga och att det finns många undantag. Kvinnors fritid är ofta mer bunden och uppstyckad, men Roberts pekar på att kvinnor ändå hittar strategier och skapar mening i sin fritid. Kanske mer än vad männen gör (eller är detta bara ett manligt rättfärdigande av mäns mer fria fritidssituation?): "Could it be that, in qualitative terms, men's leisure is the more impoverished – dominated by sports, alcohol and sometimes gambling and spent amid emotionally

sterile social relationships?" (s. 116). Roberts vill se fritiden som ett medel att ge kvinnor mer makt och förändra könsroller. Han ser dock ett antal problem med detta: Fritiden kan ibland befästa snarare än utmana rollerna. Många kvinnor har låg status och små resurser och därmed små möjligheter. Könsskolningen börjar tidigt, redan i barndomen.

I kapitel fem ("The Life Course") diskuteras olika faser i livet, vilket inte är helt enkelt då det skett en "destandardization of the life course" och den tidigare omtalade individualiseringen. Som nämnts i tidigare kapitel har gränserna blivit suddigare. Vissa saker har dock förblivit kopplade till olika stadier. Till exempel att "*young people's leisure continues to trigger adult panic*" (s. 160). Inom varje livsstadium finns dock stora skillnader som kan kopplas till bland annat kön och klass. Genom att använda begreppet *life course* (livsbana) istället för *life cycle* (livscykel), såsom Ropaports gjorde på 1970-talet, vill Roberts betona att det finns åldersstadier i livet men att flexibiliteten har ökat. För att studera livsbanor ser Roberts fördelar, men också svårigheter, med longitudinella studier som följer individer genom olika ålderstadier. På så vis kan olika fritidskarriärer utkristalliseras. Roberts menar att det bästa sättet att förutse någons framtida fritidsmönster är att studera samma persons tidigare mönster. Vi tenderar att hålla fast vid rutiner och invanda mönster. Genom detta kan bibehållna skillnader mellan olika socioekonomiska grupper delvis förklaras: "*The reason for the higher socio-economic strata's general tendency to do more include their early leisure socialization*" (s. 159).

Kapitel 6 bär titeln "Lifestyles and Identities" och tar sin utgångspunkt i att tron på fritiden som en källa till identitet har ökat. Enligt detta sätt att tänka blir människor idag värderade utifrån vad de gör och vilka mål de har på sin fritid och vi organiserar i ökad utsträckning vår tid, vårt arbete och familjelivet utifrån våra fritidsintressen och -åtaganden. Roberts förhåller sig kritisk till att det skulle vara på detta vis. I kapitlets första del diskuteras definitioner och typologier av begreppet livsstil utifrån Max Webers teorier och framåt i tiden. Att skapa definitiva definitioner av begreppet låter sig inte göras: "Seeking a definitive and comprehensive list of lifestyle groups would be setting oneself or expecting someone else to accomplish an impossible task" (s. 168). Möjligen är det möjligt att finna livsstilskluster eller livsstilsbaserade grupperingar. I boken lyfts två sådana grupperingar fram; unga singlar samt medelklass. Här skulle jag vilja se att också den ökande och idag så omtalade gruppen äldre hade få en egen sektion, även om de representerar många olika samhällsklasser och livsstilar. Kanske kunde de ses ur ett medelklassperspektiv. Hur som helst, om vi nu återgår till utgångspunkten i detta kapitel visar Roberts på att fritid pekats ut som det som skapar identitet i en värld där andra tidigare identitetskapande faktorer såsom yrke, ålder och kön ändrar karaktär och minskar i betydelse. Roberts frågar sig då varför fritiden skulle förbli oförändrad och stabil – något att luta sig och sin identitet mot - i en värld av instabilitet och förändring.

Kapitel sju ("Consumption and Consumerism") visar på att konsumtion i sig är en gammal företeelse, och framväxten av en konsumtionskultur presenteras, men debatter kring dem är ett tämligen nytt fenomen. Shopping som konsumtionskulturellt fenomen diskuteras och pekas ut som en av de mest dominerande av dagens fritidsaktiviteter. Kapitlet avslutas med att konsumtionskritiker, med marxister i spetsen, och deras åsikter och teorier ställs mot konsumtionsförespråkare, anförda främst av marknadsekonomer. Med dessa två falanger i bakhuvudet ställer sig Roberts, liksom andra forskare, frågan: "Are we currently glimpsing the end of the consumer society or its radical transformation into a new kind of consumer age?" (s.210).

I boken sista kapitel ("Transformation of Leisure") efterfrågas nya sätt att tänka rörande den fria tiden. Definitionen "tid som blir över" kritiserar. Istället lyfter Roberts upp "fritid som upplevelse" som en utgångspunkt för att arbeta med fritid: "Experiential concepts focus not only on what people do with their leisure but also upon how they are driven and affected" (s. 219). Dock finns det problem med detta sätt att definiera fritid, såsom att finna mätmetoder. Därför kan det vara klokt att låta olika definitioner komplettera varandra. Roberts avslutar boken med att peka på en rad frågor som han anser vara relevanta för den fritidsvetenskapliga forskningen i framtiden och där det behövs djupare och mer nyanserad kunskap än idag:

- Effekter för fritiden av avstandardisering av arbetstiden för olika segment av befolkningen.
- Skillnader mellan män och kvinnor rörande bland annat tidsanvändning och effekter av eventuella utjämnningar av skillnaderna.
- Effekter och uttryck av avstandardisering och individualisering av livsbanor.
- Betydelsen av konsumtion och kommersialisering för fritiden och livsstilar.
- Sambandet mellan fritid och identitet.

Dessa frågor, eller snarare teman, känns inte kontroversiella, men likväl relevanta. När man läst Roberts bok inser man att fritiden och den samhällskontext i vilken den äger rum är ännu mer komplex och svårgreppbar än man tidigare insett. Att inte kunna ge ett rakt svar rörande något känns nästan nedslående. Det visar dock på att vi fritidsvetare har en viktig uppgift att fylla.

Som nämndes inledningsvis finns det idag ett flertal anglosaxiska (grund)böcker i ämnet fritidsvetenskap. De flesta av dessa är av sociologisk natur. Jag efterfrågar en bra svensk bok i ämnet, med svenska exempel, som inte sätter likhetstecken mellan fritid och ungdomar. Utgångspunkten kan vara sociologisk, men också perspektiv rörande

politik, rumslig utformning och planering bör inrymmas. Denna önskan känns ännu starkare efter att jag läst den relevanta, men markant brittiska, *Leisure in Contemporary Society*.

© **Karin Book 2008**

 Köp boken från Adlibris.se

 Kjøp boken fra Capris.no

 Køb bogen fra eLounge.dk

www.idrottsforum.org | Redaktör Kjell E. Eriksson | Ansvarig utgivare Aage Radmann